

LA DATA I EL LLOC DE LA MORT DEL COMTE BERENGUER RAMON I *

Ha estat fins ara una incògnita el lloc i la data de defunció del comte Berenguer Ramon I de Barcelona.

Baluze, en la *Marca Hispanica*, col. 438, digué: «Anno MXXXV obiit in bello apud Baltargam, locum Ceritaniae, Berengarius comes Barcinonensis cognomento Curvus, ut legitur in veteri carta monasterii Pinnatensis, sepultus in monasterio Rivipullensi, ut docent veteres memoriae ejusdem monasterii».

Malgrat que Baluze acostuma a ésser molt cert en les seves afirmacions, és evident que en el cas present s'equivocà per complet, potser enganyat per alguna confusió de notes.

El document que allega per la mort, l'antiga carta de Sant Joan de la Penya, era realment publicat per Briz Martínez en la seva *Historia de San Juan de la Peña*, però, si bé cita el comte Berenguer el Corbat de Barcelona, no diu ni una paraula de la seva mort; tampoc no tenim cap indicati que permeti d'assenyalar Ripoll com a lloc d'enterrament. El monjo Olzinelles, intrigat per aquelles afirmacions de Baluze, investigà a l'arxiu de Ripoll, sense poder obtenir-ne cap confirmació. A Ripoll no hi havia cap altra dada que la proporcionada en els *Gesta Comitum*, la qual assenyala la mort de Berenguer pel 1035, però sense donar cap més precisió.

Per això Pròsper de Bofarull, en els seus *Condes de Barcelona vindicados*, prescindí de les afirmacions de Baluze com a insegures i anà a cercar la data mortuòria per aproximació. Basant-se en la data del testament, publicat en un opuscle pel canonge Ripoll de Vic — 30 d'octubre de 1032 —, i en un document éleemosinari de la comtessa Ermessinda, en sufragi de les ànimes del marit i del fill — de 13 de març de 1036 —, fixà la mort segura de Berenguer entre aquestes dues dates, i, atenent al fet que un martirologi vigatà consignava les 7 calendes de juny com a aniversari i els *Gesta Comitum* l'any 1035 per a la defunció, cregué prudent d'admetre la data del 26 de maig de 1035 per al traspàs del comte, sense, però, aventurar el lloc.

No obstant, constatava que «no hemos podido hallar en tantos archivos y obras diplomáticas como hemos examinado, acta ni memoria alguna de este conde... en los tres años que median desde el testamento a los sufragios..., por manera que reina la mayor obscuridad».

* Comunicació llegida a l'Institut d'Estudis Catalans el dia 12 de juny de 1948.

Jo he estat més afortunat que Pròsper de Bofarull i he tingut la sort de trobar aquesta memòria sense cercar-la.

Regirant els papers que el P. Traggia llegà a l'Acadèmia de la Història de Madrid, en el foli 6r del volum V de la seva Col·lecció, signat B 139, vaig notar-hi la còpia d'un document de l'any 1035 feta sobre un original de l'Arxiu de l'Església de Girona. Es tracta d'un judici redactat pel conegut jutge de la cort barcelonina Ponç Bonfill Marc, que conté les condicions sacramentals del testament del comte Berenguer. El document, referint-se al comte, diu: «Postquam autem haec omnia ordinavit [a 3 calendes de novembre de l'any 2 d'Enric] perrexit Romam et, inde reversus, vixit usque in quartum annum regni praedicti», i morí en aquest quart any del rei Enric, a 2 calendes d'abril, «2.ª feria, in Barchinonensi palacio».

Les garanties de precisió en el document no poden ésser majors i vénen confirmades per la data del testament, que concorda amb el publicat pel canonge Ripoll, i per la perfecta concordança cronològica del dia de la mort, puix que efectivament el 31 de març de 1035, any quart del rei Enric, s'escaigué en dilluns.

Així, doncs, ara podem precisar: 1) que, efectivament, el comte Berenguer féu el viatge a Roma tot seguit d'haver testat, el 1032; 2) que en retornà; 3) que morí el dilluns 31 de març de 1035; 4) que la defunció s'escaigué en el palau comtal de Barcelona.

Afegirem un aclariment a la procedència de la notícia. No és que el P. Traggia visités Girona i pogués, per tant, prendre còpia allí del document que aprofitem. No hi ha res d'això. El P. Traggia, el mes d'octubre de 1788 es trobava en viatge d'investigació a la Seu d'Urgell; per aquest temps sortí d'aquesta ciutat i es dirigí al monestir de Bellpuig de les Avellanes, on volia visitar el P. Pasqual, que ja coneixia d'abans. Però tan bon punt Traggia arribava al monestir, s'escaigué que el P. Pasqual tenia compromís que l'obligava a absentar-se. No obstant — diu Traggia — «me hizo el honor de alojarme i dejarme en su quarto i franquearme todos sus precios i documentos, i en seguida de su salida comencé mis trabajos, que son los siguientes...» En rigor, són el contingut del citat volum V de la seva Col·lecció, B 139, de manera que aquest volum és, indirectament, un volum més de la Col·lecció del P. Pasqual, i fou el P. Pasqual el qui copià a l'Arxiu Capitular de Girona el document que ha motivat la present nota.

RAMON D'ABADAL, I DE VINYALS

Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.